

**LAST MOMENT
MANIFESTO IN THE WORLD**

A man and a child are walking away from a tall, dark border fence on the left side of the frame. They are walking on a dirt path towards a city with lights visible in the distance under a dark, cloudy night sky. A backpack sits on the ground in the foreground.

**GILLETTE
AFTER
THE
BORDER**

FERDINANDO FREGA

GILLETTE KU NIMA YA NDILU

Nkanda mu kuma kia ndilu bonso mwelo, ka bonso bibaka ko: makanda, mpila za luzingu, mafu ma nkulu ye mulongo wa fioti va kati kwa bulawu ye mbona. Una ye manifesto, luvaninu kwa banzieti ba ndilu, nsamu fioti wa luzingu, ye kiuvu nsoneki uvutukilanga — nki kisalanga mu muntu ntangu kaluta ndilu.

MANIFESTO

Bantu mingi ka basudikilanga ko vo luzingu ka lusongwanga mu ekina tuna kio ko, kansi mu luvwandu tusinga mu bankaka. Ka tuna vava kaka mu kubundika bima ko. Tuna vava mu kuvala ntona, mu kulembika mpasi, mu kutemisa ngangu za ntima.

Ndilu ya muntu ka i mulongo kaka va kati kwa Nsi ko. I ntama va kati kwa bau badianga ntangu au ye bau bayikitulanga kiuvwa kia mu kati.

Ku nima ya ndilu ka vena mpamba ko. Vena ekina kisalanga. Vena ekina kizingilanga nitu, nsi, boma. Vena kidimbu.

LUVANINU

Kwa bau baluta ndilu zimonekenanga ye zina ka zimonekenanga ko. Kwa bau bavidisanga nsi, ndinga, nkumbu — ye bakidi kutomba nzila ya kuvwanda mu nza.

NSANGU YA NKANDA

Nsoneka yayi yabutuka mu kiuvu kimosi kia kulumuka ye kia ngolo: Nki tukidi ka tusudikilanga ko, beto bantu? Mvutu

izibulanga ntoto wa mpa: ka tuna vava kaka mu kuvwanda ko, kansi mu kusisa kidimbu kia moyo mu bankaka.

MAMBU MA NTETE

Konso ndilu ikabulanga kima: nitu, mapa, mbambukulu, nswa, nzila za kulendakana. Kansi ndilu yinda kuluta ikabulanga ekina kilutanga ye ekina kisalanga.

NTWALA NKANDA

Yayi ka i nsoneka mu kuma kia ndilu bonso kukanga ko, kansi ndilu bonso mwelo. Bantu batunga nsi, bimvuka bia nsi, mpangu za kudikanga — kansi bakidi ka basudikilanga ko vo ntezo au ya kieleka ka i ekina bena kio ko, kansi ekina banatanga ku bankaka.

NKUFI

Manifesto mu kuma kia ndilu za bantu ye za nsi, ye mu kuma kia ekina kizingilanga ku nima ya kuziluta: mbambukulu, nsobolo, luvwandu.

NTONA YA NSONEKI

Nsonikanga mu kusisa kima ka kilombanga kuvwiwa ko, kansi kuzinga ntama. Nseva, ntona, mpila ya kufinamana ilenda landa ku nima ya lukaya.

LUYANTIKU

Bantu mingi, ntangu bakutana ye kiuvu, basualanga mu kutomba mvutu. Mono ka nsalanga bonso ko. Nyantikanga ye mpova mosi kaka: ekuma nki?

Kadi ka nzolele kukota mu mokanu mu nzila yivingilwa ko. Nzolele kuzibula kibukulu kina mobutukilanga mokanu. Nzolele kisika kina muntu ukatulanga kuvutukila mpova ye uyantikanga kuyuvula mpenza.

Ka i ekina ka tusudikilanga ko — kansi ekuma nki tukidi kubwa. Ekuma nki tubundanga kuvwa ye ntendolo. Ekuma nki tukwendanga mu ntangu bonso badia ba luzingu kuluta bonso luvwandu lulenda sisa kidimbu. Ekuma nki tutunganga ndilu ku mbazi yeto ye tuvilakananga zina zitukabulanga mu kati. Manifesto yayi iyantikanga vava. Ka mu mvutu yakubikwa ko, kansi mu nsualu. Ka mu nsiku ko, kansi mu mwelo.

Kiuvu kia ntete ka kilombanga kisika ko. Kilombanga kudimonisa. Kitulombanga kukulumuka mu kisika kina ndinga ikatulanga kukala kaka va ntandu ye ivutukanga ku nsatu.

Kiau ka nvutulanga mbala mosi ko. Ntete ntelamanga ntwala ya luyantiku. Ntete nwanga mputa. Ntete ntelanga mpova yimosi kaka ilenda kidi zibula ntona: ekuma nki.

Mu kibukulu kiaki nsoneka iyantikanga. Tuka vava ikitukanga ntona ya kuyindula mu kuma kia ndilu za bantu, za nsi ye za mu kati. Tuka vava nzila izibukanga ku ekina kilandanga: ka

mpamba ko, kansi ekina kisala; ka nsuka ko, kansi kidimbu;
ka kukanga ko, kansi ekina kizinga.

Manifesto yayi ikotanga mu kisika kina mvutu ka zifwananga
diaka ko — ye iyantikanga mu kisika mpenza kina muntu
ufweti kudimona yandi kibeni kondwa kisika kia kusuama.

PROLOGI

Kabu ya Kikongo

Manifesto italanga ntendolo ya ndilu za bantu, za nsi ye za mu
kati, imonisanga mfunu wa luvwandu ye wa kidimbu
tusinga mu bankaka ku mbazi a luzingu lwa bima kaka.

Luvaninu kwa Banzieta ba Ndilu

Ivanwa kwa bau baluta ndilu zimonekenanga ye zina ka
zimonekenanga ko, bavidisanga nsi, ndinga kana nkumbu,
kansi bakidi kutomba nzila ya kuvwanda mu nza.

Kiuvu kia Mfunu

Nsoneki uyantikanga ye kiuvu kia ngolo mu kuma kia ekina
tukidi ka tusudikilanga ko, uvovanga vo ka tuna vava kaka mu
kuvwanda ko kansi mu kusisa kidimbu kia moyo mu bankaka.

Mpila ya Ndilu

Ndilu zikabulanga nitu, mapa, mbambukulu, nswa ye nzila za
kulendakana — kansi ndilu yinda kuluta i yina ina va kati kwa
ekina kilutanga ye ekina kisalanga.

Ndilu bonso Mwelo

Ndilu ka i kukanga ko kansi mwelo. Ntezo ya kieleka ya bantu ina mu ekina tutumanga, ka mu ekina tuna kio ko.

Manifesto mu Kuma kia Ndilu ya Muntu

Luzingu ka lusongwanga mu ekina muntu una kio ko kansi mu luvwandu usisanga mu bankaka. Ndilu ya muntu i ntama va kati kwa bau badianga kaka ntangu ye bau bayikitulanga kiuvwa kia mu kati.

Makanda ye Mpila za Luzingu

Makanda i mbambukulu zina moyo zikakidilanga ye zilombanga kuzabakana, ye mpila za luzingu i alfabe za ntima — mavanga ma kukakidila kuvila.

Mafu ma Nkulu ye Kuvwanda Kimvuka

Mafu ma nkulu i nlandulu zina nitu zitelamanga ntangu. Kuvwanda kimvuka i ndilu ya ntete ya muntu, kisika kina kimuntu kitungwanga mu kuzabana mosi ye nkaka.

Ndilu va Kati kwa Bulawu ye Mbona

Bau baluta ndilu za ntona balenda monwa bonso mambu ma bambevo kana bambikudi; mulongo va kati kwa bulawu ye mbona i wa fioti, mbala mingi utungwanga kwa boma kia kuwa.

Kuvana Kondwa Kuvwa

Nsoneki uvovanga vo uvananga kondwa kuingila kima mu mvutu, ukabulanga mayela ma muntu ye mayela ma nteka.

Manifesto i nzila — yilandanga ku nima ya lukaya.

NZA

Makanda

Bantu ba nza ka i ndonga za kutanga ko kansi mbambukulu zina moyo zikwendanga. Konso muntu i mputa yikidi kuvumuna, ndinga ikakidilanga kulembikwa, nzala ka ilendi zimwa kwa mbolo kaka, zulu ka dilendi zingwa mu dalapo ko.

Makanda ka makwendanga ntwala ko — matelamanga. Ka malombanga kusudikilwa ko, kansi kuzabakana. Konso dikanda i nkonga ya kuzinga, mpila mosi kaka ya kusala ye moyo ntangu mawonso ma zunga mabwa.

Ka vena dikanda dina ku nsuka ko. Nsuka i kisika kaka kina nza ka yilonguka kumona ko.

Mpila za Luzingu

Mpila za luzingu ka zikabulanga bantu ko — zibakitulanga ya kutangwa. I alfabe za ntima, mapa ma mpasi, makinu ma nkinsi, ntezo za kuvutuka.

Konso mpila ya luzingu i kisika kia kutomba ntendolo, ntontolo ya kuvana mpila kwa nsweki ya kuzinga. Ka kimuntu kia kutanina ko, kansi ngolo za kuluta.

Konso mpila ya luzingu i mvutu ya ntangu fioti kwa nsweki ya kuvwanda vava, ubu, mu nitu yayi. Ye konso mvutu i diambu dia kukakidila kuvila.

Mafu ma Nkulu

Mafu ma nkulu i ekina kikakidilanga kudiwa kwa ntangu. Ka i nzala ya mambu ma nkulu ko — i nlandulu ina nitu.

Kidimbu kivutukilwanga ka i fu kaka ko: i mbambukulu ilombanga. Mpova yinatwa ka i makinu ko: i kuvwanda kimvuka. Meza yakabwa i ndwakisa. Kudila kintwadi i mpila ya lunungu.

Mafu ma nkulu i ntangu ya nkulu ikakidilanga kufwa — ivutukanga konso ntangu mu kutubambukisa beto i nani ntangu ka vena muntu utala ko.

Kuvwanda Kimvuka

Kuvwanda kimvuka i ndilu ya ntete muntu ulutanga. Ntete ya kuvova, tusimbanga. Ntete ya kusudikila, tusalanga.

Beto i ngwizani, ntulumunu, nsatu wa kuzabakana. Nkutu luvuvamu, ntwala ya nkaka, i ndinga. Kuvwanda kimvuka i kisika kina ndilu va kati kwame ye nkaka ibukukanga — ye nzila ya kuvwanda iyantikanga. Ka vena kimuntu kondwa mbangi ko.

Nsamu Fioti wa Luzingu lwame

Mbasikidi mu nsoneka ka yatombanga nzo za lukumu ko, kansi luvwandu. Nlutidi mvu mia ntona, mputa, ntu ya ngolo, ntemo. Ka nsonika ko mu kubaka kisika — nsonika mu kukonda zimbala. Konso mpova yakala mwelo, konso nkanda mbangi, konso kidimbu diambu dia kukakidila. Nsamu wa luzingu lwame ka i résumé ko — i nzila. Ka ntombanga bantangi ko — ntombanga mbangi.

Ntona

(Kutala Ndilu)

Kusimba Nsuka ya Nza

Ntona ame ka i kusasila nza ko, kansi kusimba ndilu zandi.

Nsoneka bonso Ntontolo ya Ndilu

Nsoneka i ntontolo ya ndilu: ka mu kuvova ko, kansi mu kumona ekina kisalanga ku nima ya mawonso mavovwa.

Pole ya Nordi

Pole ya Nordi i ndilu ya nsuka ya mayindu ma nsi: glase, luvuvamu, kukonda, kukakidila. I kisika kina nza imonekenanga bonso isukidi — kansi iyantikanga diaka mu mpila yankaka. Konso manifesto ifweti kala ye Nordi andi ka ilendakana ko. Ka bonso kisika kia kwenda ko, kansi bonso ngolo ya kubenda.

Pole ya Nordi i kimbangi vo nkutu kisika kia mpamba kilenda zingilwa, kele kilutwanga ye ntemo. I kisika kina mapa makatulanga kukala ma nsi ye makitukanga lusansu lwa ntswala.

Bibulu

Bibulu i ndilu yitulembikanga ye yitufwanisanga. Bitutalanga mu nsiku yankaka ya bima bina moyo. Ka bivovanga ko — bisamunanga. Ka bisasilanga ko — bimonisanga.

I mbambukulu ya nitu ya nza, kimbangi vo beto ka i kati kia nza ko kansi nzila. Konso kibulu i kiuvu ka kilombanga mvutu

ko — kaka luvwandu. Ka bitombanga ntendolo ko — bina yo mu nitu.

Munganga wa Ntu Kana Diambu dia Ntalulu?

Kiuvu kia nsuka i kiaki: mbona kana nsokolo? Mbikulu kana kidimbu kia kimbevo?

Bau bafindanga ntona ku nima ya ndilu mbala mingi batangwanga bonso diambu dia kimbevo ntwala ya kuwiwa bonso ndinga. Konso ndinga ya mpa yilutanga, nkutu mbala mosi, mu kiyindu kia ntalulu ya munganga.

Ndilu va kati kwa bulawu ye mbona i ya fioti — ye mbala mingi isongwanga kwa bau bena boma kia kuwa.

Ka nlombanga ntalulu ya munganga ko — nlombanga mayela ma kuwa. Ka ntombanga kukala bonso bawonso ko — ntombanga ludi.

NSANGU YA NSONEKI

Mu luzingu lwame lwawonso, ntangu zawonso mbakanga kiese mu kuvana, ka mu kubaka ko. Kiau kiakala kimpila kiame kimosi kikangamene mu mvu makumasambanu ye mosi: kuvana, ka kusimba ko. Ye nkutu vava, nlendele kaka kukala mono kibeni — kusisa kima kisalanga mu mabanza ma bantu, ka mu nkutu zame ko.

Kimvuka kia minkanda kia nza yawonso kina ntona ya kiyivu: vo ekina kivanwanga ofele ka kina ntalu ko. Vo nkanda uvanwa bonso kivana i nkanda wa ntalu fioti.

Yayi i mayela ma nteka — ka mayela ma muntu ko. Mu mayela mama, Bezos ufveti kotanga mu bisi kuluta avio andi kibeni. Ahahahah. Bonso bwa diambu dia kiyivu.

Mono nsalanga ekina kiankaka. Mvananga ekina ngina kia kuvana — ka ekina nvingilanga baka ko.

Nkabulu imonekenanga fioti, kansi ka i fioti ko. I mulongo ukabulanga kuvwa ye luvwandu, kutanga nzimbu ye luzolo lwa kuvana, zandu ye kidimbu.

Manifesto yayi ka i kima kia nteka ko — i nzila. Kidimbu ka kilombanga kima mu mvutu ko. Ndambu ame ikidi kukwenda nkutu ntangu mono ka ndendi diaka ko.

Matondo. Ye tanga kiambote — mu ntendolo ya ngolo kuluta ye ya lulembamu kuluta ya mpova yayi.

Nsuka

Ndilu ya kieleka ka i nsuka ya nsi ko. I ntangu tubakanga nzengolo kana tuluta kondwa kusisa kima — kana tukituka luvwandu.

Ferdinando Frega